

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

YAŞ TEMELİNDE

AYRIMCILIK

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

YAŞ TEMELİNDE AYRIMCILIK

Kişilerin yaşları sebebiyle ayrımcılığa maruz bırakılması, 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu kapsamında yasaklanmıştır.

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10'uncu maddesinde "kanun önünde eşitlik ilkesi" "*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.*" şeklinde düzenlenmiştir.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 14'üncü maddesinde ise "ayrımcılık yasağı" şu şekilde düzenlenmiştir: "*Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.*" AİHS'de açıkça zikredilen ayrımcılık temellerinden biri olmamakla beraber Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) 'yaş' konusunun 14'üncü maddede belirtilen 'başka bir durum' içinde değerlendirilebileceğine karar vermiştir.(AİHM, Schwizgebel v. İsviçre, Başvuru Numarası: 25762/07, 10/06/2010)
- Birleşmiş Milletler (BM) Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 26'ncı maddesine göre: "*Herkes yasalar önünde eşittir ve hiçbir ayırım gözetilmeksizin yasalarca eşit derecede korunur. Bu bakımdan, yasalar her türlü ayırımı yasaklayacak ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, si-*

yasal ya da başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya diğer statüler gibi, her bağlamda ayrımcılığa karşı eşit ve etkili korumayı temin edecektir.” Yaşa dayalı ayrımcılık, açıkça Sözleşme metninde yer almasa da İnsan Hakları Komitesi kararlarında yaş ayrımcılığı “diğer statüler” ifadesinin kapsamında değerlendirilmektedir. (İnsan Hakları Komitesi, M. Schmitz-deJong v. Hollanda, Başvuru Numarası: 855/1999, Karar Tarihi: 16/07/2001)

- BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 2'nci maddesine göre; *“Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, bu Sözleşme'de belirtilen hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum ya da başka bir statü bakımından herhangi bir ayırım gözetilmeksizin uygulanmasını taahhüt ederler.”* BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin “Yaşlıların Ekonomik ve Kültürel Hakları” başlıklı Genel Yorumu'nda hem mezkûr Sözleşme'de hem de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yaşa dayalı ayrımcılığa açıkça değinilmediğine, bu durumun ilgili belgelerin kabul edildiği dönemde nüfusun yaşlanmasının günümüzdeki kadar öngörülebilir olmaması veya ilgiye değer görülmemesinden kaynaklandığına, bununla birlikte Sözleşme'de yer alan “diğer statülere” dayalı ayrımcılığın yasaklanmasının yaşa dayalı ayrımcılığı da kapsadığına dikkat çekilmiştir. (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 6, Yaşlıların Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları, 1995, para.11-12.)
- Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nin 22'nci maddesi uyarınca kişilere yaşları nedeniyle ayrımcılık yapılması yasaktır.

- Avrupa Birliği'nin İŖe Alma ve Mesleki Açıdan EŖit Muamelenin Sağlanması için Genel Bir ereve OluŖturan 2001 tarih ve 2000/78/EC sayılı Direktifi'nin 11'inci maddesinde de yaŖa dayalı ayrımcılık yasaklanmış, Direktif'in kabul gerekçesinin 12'nci paragrafında da Direktif kapsamındaki alanlara iliŖkin olarak yaŖa dayalı herhangi bir doğrudan veya dolaylı ayrımcılık yapılmasının Toplum genelinde yasaklanması gerektiği belirtilmiŖtir.
- Direktif'in 25'inci paragrafında yaŖa dayalı ayrımcılığın yasaklanmasının "İstihdam Kılavuzlarında" ortaya konan amaçların karŖılanabilmesinde ve iŖ gücünde eŖitliliđin teŖvik edilmesinde önemli bir unsur olduğuna vurgu yapılmakla birlikte, yaŖla bağlantılı olan muamele farklılıklarının belli koŖullar altında haklı görülebileceği ve bu nedende ye Devletlerdeki duruma iliŖkin olarak eŖitlilik gösterebilecek olan özel hükümler getirilmesi ihtiyacının doğabileceği ifade edilmiŖtir.
- 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve EŖitlik Kurumu Kanunu da "EŖitlik ilkesi ve ayrımcılık yaŖađı" baŖlıklı 3'üncü maddesinin 2'nci fıkrasında "Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi grŖ, etnik köken, servet, doğum, medeni hl, sağlık durumu, engellilik ve yaŖ temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır." ifadeleriyle yaŖa dayalı ayrımcılığı kesin olarak yasaklamaktadır.

BİLİYOR MUYDUNUZ?

- 2015 yılında %8,5 olan dünya geneli yaşlı nüfus oranının önemli bir artış göstererek 2021 yılında %9,8'e çıktığı görülmekte ve 2050 yılında dünyada ilk kez yaşlı nüfusun 15 yaşın altındaki çocuklardan daha fazla sayıda olacağı ve yaşlı bireylerin sayısının 2 milyarı bulacağı öngörülmektedir. (TİHEK, Yaşlı Hakları Raporu, 2022, s.15)
- Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) Türkiye raporunda yer alan verilerde ise 65 yaş ve üstü nüfusun 2013 yılında 6 milyon iken 2050 yılında yaklaşık 20 milyon olacağı ve yaşlı nüfusun genel nüfusa oranının %8'den %21'e yükseleceği öngörülmektedir. (UNFPA, Current Overview of Turkey's Population, 2016, s.9)

- Yaşa dayalı ayrımcılık, ulusal ve uluslararası hukukta görece yeni bir gelişme olduğundan “yaş temeli” insan hakları sözleşmelerinin bir kısmında açıkça ortaya konmamıştır. Bu geç gelişme, demografik yaşlanma sorununun ancak son zamanlarda görünür hale gelmesi ve önem kazanmasıyla açıklanmaktadır. Bununla birlikte insan hakları organları, yaşa dayalı ayrımcılığı içtihatlarında ele almış ve dolaylı olarak eşitliğin korunmasının ve ayrımcılığın önlenmesinin yaş temelinde de uygulandığını göstermiştir. (Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Guide on Discrimination Grounds, 2013, s. 41.) Çocukların bağımsız ve hak sahibi birer birey olarak algılanmalarının da yakın dönemlere rastlamış olması, yine yaş ayrımcılığının ulusal ve uluslararası metinlerde yeterince yer bulamama nedenlerinden bir diğeri olarak açıklanabilecektir.
- Korunan bir temel olarak “yaş”, potansiyel bir ayrımcılık mağduru olan kişinin yaşını ifade etmektedir. Yaş ayrımcılığına her yaş grubundan insan maruz kalabilmekle birlikte, bu ayrımcılık ile en sık karşılaşan gruplar çocuklar, gençler ve yaşlılar olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Yaşlıların maruz kaldığı ayrımcılık, ilk kez Robert N. Butler tarafından 1969 yılında “ageism” kavramıyla tanımlanmıştır. Buna göre, “ageism” tıpkı ırkçılık ve cinsiyetçilik gibi farklı biçimlerde görünür olabilen bir ayrımcılık türüdür.

- Yaşlı ayrımcılığı (ageism), salt belli bir yaş eşiğinin üstünde olması nedeniyle yaşlı olarak kabul edilen veya yaşlı olarak algılanan bireylere yönelik olumlu ya da olumsuz önyargı, kalıp yargı ve ayrımcılık olarak tanımlanmaktadır. (Council of Europe, *Against Ageism and Towards Active Social Citizenship for Older Persons, 2021, s. 20*)

- Yaşlılara yönelik ayrımcılık sorununun “a) Yaşlılara, yaşlılık ve yaşlanma sürecine karşı ön yargılı tutumlar, b) Özellikle istihdamda ve diğer sosyal rollerde yaşlılara yönelik ayrımcı uygulamalar, c) Genellikle art niyetli olmayan, yaşlılarla ilgili basmakalıp inançları sürdüren, yaşlıların yaşam memnuniyetini sağlayan fırsatları azaltan ve yaşlıların saygınlıklarına zarar veren kurumsal uygulamalar ve politikalar” olmak üzere birbirleriyle ilişkili üç yönü olduğu değerlendirilmektedir. (TİHEK, *Yaşlı Hakları Raporu, 2022, s. 15.*)
- Yaş temelinde ayrımcılık yaşağı, yalnızca normalde genç veya yaşlı olarak kabul edilen kişileri değil, aynı zamanda kendilerine atfedilen yaştan dolayı potansiyel olarak eşit olmayan muameleye maruz kalabilecek kişileri de kapsamakta ve koruma altına almaktadır. (OSCE, *Guide on Discrimination Grounds, s. 42*)

BİLİYOR MUYDUNUZ?

- *Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2021 yılında hazırlanan Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Küresel Rapor'da;*
 - *Yaşlılara yönelik yaş ayrımcılığının başta sağlık ve sosyal bakım hizmeti sağlayanlar dâhil olmak üzere kurum ve kuruluşlar, işyerleri ve medyada yaygın olduğu,*
 - *Dünya genelinde her iki kişiden birinin yaş ayrımcısı olduğu ve ayrımcılığın düşük ve orta gelirli ülkelerde daha yaygın görüldüğü,*
 - *Avrupa'da her 3 yaşlıdan 1'inin yaş ayrımcılığının hedefi olduğu belirtilmiştir. (World Health Organization (WHO), Global Report On Ageism, 2021, s. 22)*

- Yaşlı bireylere karşı yaş ayrımcılığı sadece işe alım ve işten çıkarma süreçlerinde değil aynı zamanda atama, işteki görevler, performans değerlendirmeleri, çalışanlara sağlanan ücret ve fayda, başka bir işe geçiş ve emeklilik hükümlerine kadar iş gücü piyasasının, istihdam ilişkilerinin ve örgütsel yapıların çeşitli alanlarında kendini gösterebilmektedir. Bu nedenle günümüzde birçok ülkede çalışma yaşamında

yaşlılara karşı ayrımcılığın önlenmesi ve yaşlıların çalışma yaşamındaki haklarının korunması amacıyla çeşitli politika düzenlemeleri gerçekleştirilmektedir. (TİHEK, Yaşlı Hakları Raporu, 2022, s.81)

BİLİYOR MUYDUNUZ?

➤ Güncel araştırmalara göre, Türkiye’de yaş ayrımcılığına uğrayanların oranı %4 düzeyinde iken yaşlılar söz konusu olduğunda yaşından dolayı haksızlığa uğrayanların oranı %8’lere ulaşmaktadır. Yaşlı bireylere karşı sergilenen yaş ayrımcılığı düzeyinin 2013 yılında %4 iken, 2016 yılında %7’ye ve 2020 yılında %11’e ulaşması, yaşlılara karşı ayrımcı tutum ve uygulamaların ısrarlı bir biçimde devam ettiğini göstermektedir. (Arun, Ö., Covid-19 Gündeminde Yaşlılara Yönelik Hak İhlalleri ve Ayrımcı Uygulamalar, Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları, 2021, s. 25)

- Yaşlılara yönelik ayrımcılığın görünüm biçimlerinden biri olan yaşlı istismarı, bir ayrımcılık türü olarak 6701 sayılı Kanun’da düzenlenmiş olan taciz kapsamında ele alınmaktadır. Buna göre yaşlı bireylere yönelik gerçekleştiren; psikolojik, ekonomik ve cinsel türleri de dâhil olmak üzere, insan onurunun çiğnenmesi amacını taşıyan veya böyle bir sonucu doğuran yıldırıcı, onur kırıcı, aşağılayıcı veya utandırıcı her türlü davranış 6701 sayılı Kanun çerçevesinde “taciz” olarak değerlendirilebilecektir.
- Yaş ayrımcılığı yalnızca yaşlılara değil, gençlere ve çocuklara yönelik de gerçekleşebilmekte, bu ayrımcılık çoğu kez kendi içinde stereotipleri ve damgalamayı da ihtiva etmektedir.

BİLİYOR MUYDUNUZ?

➤ Yaşlanmaya ilişkin politika ve programların formüle edilmesi için bir temel sağlayan, yaşlanma ile ilgili ilk uluslararası belge niteliğini taşıyan Viyana Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı; hükümetlerin ve sivil toplum kuruluşlarının nüfusun yaşlanmasıyla etkili bir şekilde başa çıkmalarını sağlamak ve yaşlıların gelişme potansiyeli ile bağımsızlıklarını güçlendirmek amacıyla 1982 yılında BM Genel Kurulu’nun 37/51 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Eylem Planı’nda yer alan araştırma, veri toplama ve analiz, eğitim ve öğretimin yanı sıra yaşlı haklarına dayalı olarak sağlık ve beslenme, yaşlı tüketicilerin korunması, çevre, aile, sosyal refah, gelir güvenliği ve istihdam ile eğitim gibi temaları ele alan 62 eylem önerisinin izlenmesi amacıyla BM Genel Kurulu 14/12/1990’da 1 Ekim’i “Uluslararası Yaşlılar Günü” olarak ilan etmiştir.

➤ *BM Uluslararası Yaşlılar Günü'nün 2022 yılı teması "Değişen Dünyada Yaşlıların Dayanıklılığı" olarak belirlenmiştir. Bu tema ile çevresel, sosyal, ekonomik eşitsizlikler karşısında özellikle yaşlı kadınların dayanıklılığını vurgulamak ve küresel ölçekte yaş ve cinsiyete dayalı ayrıştırılmış veri toplamanın önemi konusundaki farkındalığı artırmak hedeflenmiş; BM'ye üye ülkeler, BM Kadın Birimi, BM Uzman Kuruluşları ve sivil toplum, yaşlı kadınları politikaların merkezine dahil etmeye ve eşitliği sağlamaya çağırılmıştır. (Kaynak: <https://www.un.org/en/observances/older-persons-day> (E.T. 01/10/2022))*

- Yaş ayrımcılığı; kimi zaman da çocuğa karşı yaş ayrımcılığı biçiminde gerçekleşmekte olup bu türden muameleler, çocuğa ya da bir grup olarak çocuklara sadece çocuk oldukları için eşitlik ilkesine aykırı olarak yapılan haksız uygulamaları içermektedir. (*İnsan Hakları Ortak Platformu, Yaş Ayrımcılığı: Kanun Önünde Eşitlik ve Çocuk Hakları Politika Belgesi, 2012, s.2.*)

- Ayrımcılık yasağı, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS)'nin dayandığı temel ilkelerden biri olup Sözleşme'nin 2'nci maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

"Taraflar Devletler, bu Sözleşme' de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulu-

sağ, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.”

- Çocuklara yönelik yaş ayrımcılığı; çocukların kanun önünde eşit oldukları halde, şiddetten korunma, barışçıl toplanma, bilgiye erişim, sağlık, eğitim, sosyalleşme hakkı ve adalet hizmetleri gibi birçok hakkı kullanmalarının önündeki engeller olarak ortaya çıkmaktadır.
- BM Çocuk Hakları Komitesi (ÇHK)'nin 7 No'lu Genel Yorum'unda küçük yaş grubundaki çocukların görece daha güçsüz oldukları, haklarının hayata geçirilmesinin başkalarına bağlı olmasından kaynaklı olarak ayrımcılık riskine özellikle maruz kaldıkları belirtilmiştir. Komite tarafından erken çocukluk döneminin çocukların haklarının hayata geçirilmesi için kritik olduğu, ayrımcılık yasağının tüm yaş grubundan çocuklar için geçerli olduğu ve Sözleşme'de yer alan hakların teminatı olan ayrımcılık yasağına ilişkin ilkelerin erken çocukluk döneminden itibaren yaşama geçirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. (ÇHK, Genel Yorum No. 7, Erken Çocukluk Döneminde Çocuk Haklarının Uygulanması, 2005, para. 11)

- Çocuğun görüşlerine ve duygularına saygı gösterilmesi hakkı, ÇHS'nin 12'nci maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“(1) Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini özgürce ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özeni gösterilmek suretiyle tanırlar. (2) Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.”

- ÇHS'de çocuğun, onu etkileyen bütün meselelerde görüşlerini serbestçe dile getirme hakkı olduğu ve bu görüşlerin dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir. Bu hak, haklarını geliştirmede, korumada ve izlemede aktif bir katılımcı olarak çocuğun statüsünü pekiştirir. Küçük çocukların bir özne olarak kimliği ailede, toplulukta ve toplumda genellikle yaş küçüklüğü veya henüz olgunlaşmadığı gibi gerekçelerle küçümsemekte veya reddedilmektedir. Küçük yaş grubundaki çocuklar gelişmemiş, kavrama, iletişim kurma ve tercihte bulunma bakımlarından en temel öğelerden bile yoksun kişiler olarak görülebilmektedir. Bu durum çoğu çocuğun aileleri içinde güçsüz, toplumları içinde ise sessiz ve görünmez kalmalarına neden olmaktadır. Komiteye göre haklarının sahibi kişiler olarak en küçük yaş grubundaki çocuklar dahi görüşlerini dile getirebilmeli ve bu görüşlere çocuğun yaşına ve olgunluğuna göre gerekli ağırlık tanınmalıdır. (ÇHK, Genel Yorum No. 7, para. 14)

- **6701 sayılı Kanun kapsamına giren ayrımcılık türleri şunlardır:**

- ✓ Ayrı tutma,
 - ✓ Ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatı uygulama,
 - ✓ Çoklu ayrımcılık,
 - ✓ Doğrudan ayrımcılık,
 - ✓ Dolaylı ayrımcılık,
 - ✓ İşyerinde yıldırma,
 - ✓ Makul düzenleme yapmama,
 - ✓ Taciz,
 - ✓ Varsayılan temele dayalı ayrımcılık,
 - ✓ Eşit muamele ilkesine uyulması ve ayrımcılığın önlenmesi amacıyla izlenen hukuki süreç nedeniyle maruz kalınan olumsuz muameleler.
- Bir kişinin hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasını yaşı nedeniyle engelleyen veya zorlaştıran her türlü farklı muamele **yaş temelinde doğrudan ayrımcılık** olarak tanımlanmaktadır.
 - Görünüşte ayrımcı olmayan her türlü eylem, işlem ve uygulamalar sonucunda bireyin yaşı ile bağlantılı olarak hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanma bakımından nesnel olarak haklılaştırılmayan dezavantajlı konuma sokulması ise **yaş temelinde dolaylı ayrımcılık** teşkil etmektedir.

Koruma hangi alanlarda uygulanır?

- 6701 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkraları uyarınca; konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri ve bunlar tarafından yetkilendirilenlerin kişi veya grupları yaşlarına dayalı olarak ayrımcılığa maruz bırakması şu alanlarda yasaklanmaktadır:
 - Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri gibi hizmetlerin sunumunda;
 - Kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişimde;
 - Taşınır ve taşınmazların kamuya açık bir şekilde sunulurken ilgili süreçlerde (kiralama, satın alma, kira akdinin şartlarının belirlenmesi, kira akdinin yenilenmesi veya sona erdirilmesi, devir);
 - Dernek, vakıf, sendika, siyasi parti ve meslek örgütlerine, ilgili mevzuatlarında veya tüzüklerinde belirtilen istisnalar dışında üye olma, organlarına seçilme, üyelik imkânlarından yararlanma, üyeliğin sonlandırılması ve bunların faaliyetlerine katılma ve yararlanmada;
 - İstihdam ve serbest meslek süreçlerinin hiçbirinde ayrımcılık yapılamaz.

Sorumluluklar

- Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan **kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları** ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.
- Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan **gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri** de benzer şekilde yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Başvuru veya Resen İnceleme

- 6701 sayılı Kanun kapsamında; bir kişinin yaşına dayalı olarak ayrımcılığa maruz bırakıldığıнын tespiti halinde, bu ihlalin etki ve sonuçlarının ağırlığı, failin ekonomik durumu ve çoklu ayrımcılığın ağırlaştırıcı etkisi dikkate alınarak ihlalden sorumlu olan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri hakkında idari para cezası uygulanır. 27/11/2021 tarihli ve 31672 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan orana göre 6701 sayılı Kanun’un 25’inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan idari para cezasının 2022 yılı için alt sınırı 2.673,61 TL üst sınırı ise 40.179,00 TL olarak yeniden belirlenmiştir.
- Kurumun inceleme ve araştırma konusuyla ilgili olarak gerekçesini belirterek istediği bilgi ve belgelerin, süresi içinde verilmesi zorunludur. Söz konusu yükümlülüğe ve uyarıya rağmen haklı bir neden olmaksızın belirtilen sürede uymayan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri hakkında da idari para cezası uygulanır. 27/11/2021 tarihli ve 31672 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan orana göre 6701 sayılı Kanun’un 25’inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan idari para cezasının 2022 yılı için alt sınırı 1.334,76 TL üst sınırı ise 5.352,36 TL olarak yeniden belirlenmiştir.

BİLİYOR MUYDUNUZ?

- *ÇHK'nin 2 No'lu Genel Yorum'unda ulusal insan hakları kurumlarının çocuklar adına veya doğrudan doğruya çocuklar tarafından iletilenler dâhil olmak üzere bireysel şikâyetleri ve dilekçeleri dikkate alma ve bunlara ilişkin araştırma yapma yetkilerinin olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu çerçevede 6701 sayılı Kanun kapsamında ayrımcılık iddiasında bulunan çocuklar da Kurumumuza başvuru yapabilmektedir.*

Yaşaya Dayalı Ayrımcılık Örnekleri Neler Olabilir?

- Yaşlı bireylerin gerekli tüm nitelikleri taşımalarına ve objektif ve makul bir gerekçe bulunmamasına rağmen yaşları nedeniyle işe alınmaması veya terfi almalarının engellenmesi.
- Bir otel sahibinin 21 yaşından küçüklerin rezervasyon yapmalarının önüne geçmek amacıyla bu yaş grubundan normal ücretin iki katı ücret talep etmesi.
- Bir üniversitenin kütüphane görevlisi alımı ilanına, objektif ve makul bir gerekçe olmaksızın 25 yaşından küçük olma şartı konulması.
- Bir kurumda yalnızca genç çalışanların eğitimlere katılmasına, terfi almalarına ve kapsamlı projelere dâhil olmalarına izin verilmesi.
- Çocukların ve gençlerin eğitim, sağlık ve adalet hizmetlerinde kendilerini ilgilendiren hususlarda yaşlarının küçük olması nedeniyle yeterince bilgilendirilmemeleri.
- Yaşlı nüfusun dijital okuryazarlık oranı göz önünde bulundurulmaksızın bir hizmetin yalnızca elektronik ortamda sunulması.
- Genç bireylere yaşlarından dolayı atfedilen çeşitli kalıp yargılar nedeniyle ev kiralanmaması.

- 2000/78/EC sayılı Avrupa Birliği Direktifi'nin "Yaş nedeniyle farklı muameleye haklı gerekçe" başlıklı 6'ncı maddesinde istisnalar şu şekilde düzenlenmiştir:

"1. Ulusal yasalar bağlamında meşru istihdam politikası, meşru iş gücü piyasası ve eğitim hedefleri gibi nesnel ve makul haklı bir gerekçeye dayanıyorsa ve amaç için kullanılan araçlar uygun ve gerekli ise, Üye Devletler Madde 2(2) hükmüne hâle getirmeksizin yaş nedeniyle yapılan farklı muamelenin ayrımcılık oluşturmayacağı kayırıcı tedbirleri olabilir. Bu türden muamele farklılıklarına aşağıdakiler örnek olabilir:

(a) Mesleki entegrasyonları ve korunmalarını temin maksadıyla, bakımdan sorumlu oldukları kimsesi olan gençler ile yaşlı işçiler için istihdam edilebilirlik ve mesleki eğitime giriş, işten çıkarma ve ücret dâhil istihdam edilme ve mesleki açılardan özel koşulların getirilmesi,

(b) İstihdam edilebilmeleri maksadıyla yaş, profesyonel deneyim ve kıdemle ilgili asgari koşullar veya istihdamla ilintili olmak üzere belli kimi avantajlar tespit edilmesi,

(c) İşin gerektirdiği eğitim veya emekliye ayrılmadan önce makul bir süre çalıştırma gerekçesiyle azami yaş koşulu tespit edilmesi,

2.2. maddenin 2. fıkrasına hâle getirmeksizin Üye Devletler, mesleki sosyal güvenlik sistemleriyle ilgili olarak, bu tür sistemlere bağlı çalışanlar, çalışan grupları ya da kategoriler için farklı yaş tespit edilmesi dâhil, başvuruda bulunabilme veya emeklilik ya da engelli yardımına hak kazanma yaşı belirleyebilir ve bu sistemler bağlamında aktüeryal hesaplamalar için yaş kriteri getirebilir ve cinsiyet temelinde ayrıma yol açmadığı sürece bu tedbirler yaş temelinde ayrımcılık teşkil etmez."

- Ulusal mevzuatta ayrımcılık yasağına ilişkin en kapsamlı düzenlemeleri içeren 6701 sayılı Kanun'un 7'nci maddesinde de ayrımcılık iddiasının ileri sürülemeyeceği haller düzenlenmiş olup bu istisnalar şu şekilde sayılmaktadır:

- İstihdam ve serbest meslek alanlarında, zorunlu mesleki gerekliliklerin varlığı hâlinde amaca uygun ve orantılı olan farklı muamele.
- Sadece belli bir cinsiyetin istihdamını zorunlu kılan durumlar.
- İşe kabul ve istihdam sürecinde, hizmetin zorunlulukları nedeniyle yaş sınırlarının belirlenmesi ve uygulanması, gereklilik ve amaçla orantılı olması şartıyla yaşa dayalı farklı muamele.
- Çocuk veya özel bir yerde tutulması gereken kişilere yönelik özel tedbirler ve koruma önlemleri.
- Bir dine ait kurumda, din hizmeti veya o dine ilişkin eğitim ve öğretim vermek üzere sadece o dine mensup kişilerin istihdamı.
- Dernek, vakıf, sendika, siyasi parti ve meslek örgütlerinin, ilgili mevzuatlarında veya tüzüklerinde yer alan amaç, ilke ve değerler temelinde üye olacak kişilerde belli şart ve nitelik aramaları.
- Eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik, gerekli, amaca uygun ve orantılı farklı muamele.
- Vatandaş olmayanların ülkeye giriş ve ikametlerine ilişkin şartlarından ve hukuki statülerinden kaynaklanan farklı muamele.
- Bu çerçevede maden ocaklarında 18 yaşını doldurmamış erkek bireylerin istihdam edilememesi, koruma altına alınan bir çocuğun iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine yönelik destekleyici tedbirlerin alınması, çocuklara bütün mamullerinin satılmaması, bir kurumdan emekli olan kişilere yönelik olarak kurulan dayanışma derneğine 21 yaşında olan bir kişi tarafından yapılan üyelik başvurusunun reddedilmesi, çocuklara zincir, kelepçe veya benzeri aletlerin takılmasının yasaklanması, çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde dahi soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin yetişkinlerden ayrı yürütülmesi, özgürlüğünden mahrum bırakılan yetişkin ve çocukların birbirlerinden ayrı yerlerde tutulmaları gibi düzenleme, olay ve olgular ayrımcı muamele olarak değerlendirilmeyecektir.

Yaş Temelinde Ayrımcılık Yasağına İlişkin Örnek Kararlar Var Mıdır?

Yaşa dayalı ayrımcılığa ilişkin olarak AİHM ve TİHEK'in ayrımcılık yasağının ihlal edildiğini tespit ettiği kararları mevcuttur.

➤ **AİHM, Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portekiz Kararı, Başvuru Numarası: 17484/15, Karar Tarihi: 25/10/2017**

Başvuran jinekolojik bir ameliyat geçirmiş ve ardından tıbbi ihmal nedeniyle ameliyat olduğu hastaneye karşı dava açmıştır. İlk derece mahkemesinde görülen davada başvuran lehine 80.000 Euro değerinde tazminat ödenmesine karar verilmiş fakat üst Mahkemede yapılan yargılamada başvuranın ameliyat sırasında zaten 50 yaşında olduğu, cinselliğin gençlik yıllarındaki kadar önemli olmadığı ve çocuklarının yetişkin olduğu gerekçeleriyle sadece kocasına bakması gerekebileceği belirtilerek tazminat miktarı düşürülmüştür. AİHM, önüne gelen uyuşmazlıkta, temyiz mahkemesi tarafından başvuran hakkında yaşı ve cinsiyetine bağlı olarak düşük tazminata hükmedilmesinin ayrımcı bir muamele olduğuna ve yaşı Sözleşme'de yer alan "diğer statü" ifadesi kapsamında olduğuna karar vermiştir.

➤ **AIHM, Deaconu v. Romanya Kararı, Başvuru Numarası: 66299/12, Karar Tarihi: 29/01/2019**

Somut olayda 1997 ve 1999 doğumlu başvuranların olay tarihinde 9 yaşında olan küçük kız kardeşleri trafik kazasında hayatını kaybetmiştir. Soruşturma aşamasında başvuranlar, başvuranların abileri ve annesi tazminat talebinde bulunmuşlardır. İlk derece mahkemesinde ve temyiz aşamasında görülen yargılamalarda başvuranların kaza tarihinde on dört yaşından küçük oldukları ve dolayısıyla kız kardeşlerinin ölümünün olumsuz sonuçlarından haberdar olmadıkları gerekçesiyle başvuranların tazminat talepleri reddedilmiştir. Mahkeme, büyük kardeşler lehine tazminata hükmedilirken küçüklere tazminat ödenmesi talebinin yaşları dolayısıyla reddedilmesinin makul gerekçe olarak değerlendirilemeyeceğini, bu nedenle Sözleşme'nin 1 No'lu Protokol'ünün 1'inci maddesi (mülkiyet hakkı) ile birlikte 14'üncü maddesinin (ayrımcılık yasağı) ihlal edildiğine hükmetmiştir.

➤ **AIHM, Schwizgebel v. İsviçre Kararı, Başvuru Numarası: 25762/07, Karar Tarihi: 10/06/2010**

Dava konusu olayda 47 yaşında, çocuklu ve dul bir anne olan başvuranın evlat edinme başvurusu reddedilmiştir. Ulusal mahkeme, başvuran ile evlat edinilmek istenen çocuk arasındaki yaş farkına ve başvurucunun zaten bir çocuğu olmasına dayanarak başka bir çocuğun evlat edinilmesinin ciddi bir mali külfet getireceğine karar vermiştir. AIHM, önüne gelen uyuşmazlıkta başvurana yaşı dolayısıyla, evlat edinmek isteyen genç kadınlardan farklı bir muamelede bulunulduğuna; ancak ulusal makamların yaş farkını dikkate alırken keyfi bir tutum izlemediğine, çocuğun yüksek yararına ve ikinci bir çocuğun başvurucuya getirebileceği mali külfete ve bunun da çocuğun refahını etkileyebileceği gerçeğine dayandığı gerekçesiyle farklı muamelenin haklı bir neden taşıdığı ve ayrımcılık yasağının ihlal edilmediğine karar vermiştir.

➤ **TİHEK, Başvuru Numarası: 2021/1121, Karar Tarihi: 05/08/2022**

Başvuran, doktora öğrenim kredisi talebinin 35 yaşını doldurmuş olması sebebi ile reddedilmesinin eğitim hakkı kapsamında yaş temelinde ayrımcılık yasağını ihlal ettiğini iddia etmiştir.

Kararda Gençlik ve Spor Bakanlığının eğitim hakkına yönelik yaş kısıtlaması uygulamasının meşru amaç taşıdığı anlaşılmakta ise de; söz konusu yaş kısıtlamasının yıllar arasında değişkenlik gösterdiği, başvuranın Anayasal haklarından birini oluşturan eğitim hakkının yıllara göre değişen yaş sınırı ile kısıtlanmasının belirlilik ve hukuki güvenlik ilkesine aykırılık oluşturduğu, getirilen 35 yaş kriterinde makul bir dengenin gözetilmediği, tesis edilen işlemin ölçülü olmadığı sebepleri ile yaş temelinde ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine karar verilmiştir.

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

 | www.tihek.gov.tr

 | [tihek_kurumsal](https://twitter.com/tihek_kurumsal)

 | [tihekkurumsal](https://facebook.com/tihekkurumsal)

 | [tihekkurumsal](https://instagram.com/tihekkurumsal)

 | 0 312 422 78 00

 | 0 312 422 78 99

 | Yüksel Cad. No: 23
Kızılay / Ankara